

JAHOLATGA QARASHI MA'RIFAT BILAN KURASHMOQ LOZIM

Tursunova Dilsoʻz Abrorovna

Annotatsiya: Mazkur maqolada jaholatning zamirida yotgan omillar, uning jamiyatga salbiy ta'siri va unga qarshi kurashishda ma'rifatning o'рни tahlil qilinadi. Ma'lumotlar va tarixiy tajribalar asosida ma'rifat vositasida ongni uyg'otish, yosh avlodni tarbiyalash, ilmga muhabbat uyg'otish orqali jaholatning ildizini quritish mumkinligi asoslab beriladi. Shu bilan birga, zamonaviy jamiyatda ma'rifiy yondashuvlar, ta'lim-tarbiya tizimining roli, OAV va diniy-ma'rifiy tashkilotlarning bu boradagi vazifalari yoritiladi.

Kalit soʻzlar: Jaholat, ma'rifat, kurash, ta'lim, ong, tarbiya, mafkura, yoshlar, ijtimoiy ong, ma'rifiy yondashuv.

Insoniyat tarixida taraqqiyot va tanazzul, zulmat va nur, jaholat va ma'rifat bir-biriga qarama-qarshi holatda doimo yonma-yon yashab kelgan. Har qanday taraqqiyotning ildizida ilm, tafakkur, ma'rifat va aql yotgan bo'lsa, tanazzulga sabab bo'lgan holatlarning tub mohiyatida jaholat, befarqlik, savodsizlik va xurofot turadi. Bugungi globallashuv davrida insoniyat aql va tafakkur orqali yuksalayotgan bo'lsa-da, afsuski, hali-hanuz jaholat kabi illatlar jamiyatlar barqarorligiga jiddiy tahdid solmoqda. Ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlar orqali noto'g'ri axborotlar, buzg'unchi g'oyalar, ekstremistik mafkuralar keng tarqalayotgan bir paytda, ularga qarshi kurashish masalasi har qachongidan ham muhimroq bo'lib bormoqda.

Jaholat — bu insonning fikrlash, tahlil qilish, bilim olish imkoniyatlaridan voz kechishi, haqiqatdan ko'z yumib, yolg'on va xurofotga ishonishi bilan bog'liq holatdir. Bunday holat shaxsiy hayotdan tortib, jamiyat taraqqiyotigacha bo'lgan ko'plab sohalarga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Jaholatli shaxslar ijtimoiy hayotda passiv bo'lishadi, ko'pincha radikal va buzg'unchi g'oyalarga berilib ketishadi, tanqidiy

fikrlashdan yiroq bo'lishadi. Bu esa milliy xavfsizlik va ma'naviy barqarorlik uchun tahdid tug'diradi.

Shu sababli, bunday holatlarga qarshi kurashishda zo'ravonlik yoki kuch ishlatish emas, balki ma'rifat, ya'ni ong va tafakkurni uyg'otish, bilim berish, tanqidiy fikrlashga o'rgatish eng samarali vosita hisoblanadi. Ma'rifat insonni zulmatdan yorug'likka, jaholatdan haqiqatga yetaklaydi. Tarix guvohlik beradiki, har qanday buyuk uyg'onishlar, ilmiy yutuqlar va madaniy taraqqiyot aynan ma'rifat asosida yuzaga kelgan. Ayniqsa, o'zbek ma'naviy merosida — jadidlar harakati, Alisher Navoiy, Ahmad Donish, Abdurauf Fitrat, Mahmudxo'ja Behbudiy kabi allomalar asarlarida ham jaholatga qarshi faqat ilm va ma'rifat bilan kurashish g'oyasi ilgari surilgan.

Zamonaviy jamiyatda bu kurash faqat ta'lim tizimi doirasida emas, balki keng ijtimoiy muhitda olib borilishi lozim. Bunda maktab, oliy o'quv yurtlari, ommaviy axborot vositalari, diniy tashkilotlar, jamoat birlashmalari, hatto oilaning ham muhim o'rni bor. Har bir fuqaro ongli, bilimli, vatanparvar va mas'uliyatli bo'lishi uchun unga zamonaviy bilimlar, axloqiy tarbiya va tanqidiy fikrlashni shakllantirish imkoniyatlari berilishi kerak. Shundagina biz jamiyatimizni jaholatdan asray olamiz.

Jaholat tarix davomida jamiyat taraqqiyotiga to'siq bo'lgan eng xavfli ijtimoiy illatlardan biri sifatida e'tirof etiladi. U inson tafakkurining torayishi, aqlning zaiflashuvi, bilimga bo'lgan ehtiyojning yo'qolishi va hayotga yuzaki qarash natijasidir. Jaholatli odamlar ko'pincha haqiqatni tan olmaydi, ilm-fan yutuqlarini inkor etadi, ularni yolg'on va xurofot bilan almashtirishga moyil bo'ladi. Bu esa nafaqat o'ziga, balki jamiyatga ham zarar yetkazadi.

Jaholatning ildizi, odatda, savodsizlik, ma'naviy qashshoqlik, tanqidiy tafakkurning sustligi, noto'g'ri mafkura va ekstremistik g'oyalar bilan bog'liq bo'ladi. Bunday holat, ayniqsa, yosh avlod orasida keng tarqaladigan bo'lsa, bu millat kelajagi uchun katta xavf tug'diradi. Shu boisdan, jaholatga qarshi kurashish

dolzarb masala bo‘lib qolmoqda. Bu kurashda zo‘ravonlik yoki bosim emas, balki aynan ma‘rifat eng kuchli va samarali qurol bo‘lib xizmat qiladi.

Ma‘rifat — bu ongni uyg‘otish, tafakkurni yoritish, haqiqatga yetaklovchi nurdur. Inson bilimli bo‘lsa, u aldov va yolg‘onlarga uchmaydi, ekstremistik yoki zararli oqimlarga ergashmaydi, tanqidiy fikrlay oladi va to‘g‘ri qaror qabul qilishga intiladi. Shu sababli, ta‘lim-tarbiya tizimini takomillashtirish, yoshlarni ilm-fanga yo‘naltirish, o‘qituvchilarning salohiyatini oshirish, ta‘lim muassasalarini zamonaviy vositalar bilan ta‘minlash bugungi kunning eng dolzarb vazifalaridandir.

Bugungi globalashuv davrida, axborot oqimi haddan tashqari ko‘p. Har qanday odam ijtimoiy tarmoqlar orqali har xil ma‘lumotlarga duch kelmoqda. Agar insonning bilim saviyasi yetarli bo‘lmasa, u yolg‘on axborotga ishonib qolishi, ekstremistik g‘oyalarga berilib ketishi mumkin. Shuning uchun zamonaviy ma‘rifat faqat darslik va ma‘ruzalar bilan cheklanmasligi lozim — u OAV, internet, ijtimoiy tarmoqlar, kinofilmlar, multimedia vositalari, jamoat tashkilotlari orqali keng targ‘ib etilishi kerak.

Yana bir muhim omil — oilada ma‘rifatga asoslangan tarbiyani yo‘lga qo‘yish. Bola kichikligidan ota-onasi orqali dunyoni anglaydi. Agar ota-ona savodli, iymonli, ma‘naviyati boy bo‘lsa, bu bola tarbiyasiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Aksincha, e‘tiborsizlik, bilimsizlik, befarqlik farzandda jaholat urug‘larini paydo qilishi mumkin. Shu sababli, ota-onalar orasida ham doimiy ma‘rifiy targ‘ibot ishlari olib borilishi zarur.

Shuningdek, jaholatga qarshi kurashishda diniy-ma‘rifiy tashkilotlarning ham roli beqiyos. Islom dini ilm olishni, tafakkur qilishni, haqiqatni izlashni targ‘ib etadi. Bu borada Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf, Abu Hamid G‘azzoliy kabi olimlar asarlarida ilmning ulug‘ligi, jaholatning xavfi haqida chuqur mulohazalar yuritilgan. Bugungi kunda diniy sohaga mas‘ul bo‘lgan mutasaddilar jamiyatda to‘g‘ri diniy tushunchalarni shakllantirish, xurofot va

ekstremizmga qarshi ma'rifiy kurashni kuchaytirishga alohida e'tibor qaratishi lozim.

O'zbekistonda bu borada bir qator ijobiy ishlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, "Ma'naviyat karvoni", "Ma'rifat soati", "Kitobxonlik haftaligi", "Yoshlar – kelajagimiz" kabi tashabbuslar orqali aholi, ayniqsa yoshlar orasida ma'rifatni targ'ib etish kuchaytirilmoqda. Bu kabi harakatlar natijasida aholining ijtimoiy faolligi ortmoqda, jaholat va befarqlikka qarshi kurashish kuchaymoqda.

Jaholat — bu inson va jamiyat hayotida eng xavfli illatlardan biri bo'lib, u nafaqat taraqqiyotga to'sqinlik qiladi, balki mavjud yutuqlarning yemirilishiga ham olib keladi. Tarixiy va bugungi real hayotiy misollar shuni ko'rsatadiki, jaholat bilan kurashish kuch bilan emas, balki ma'rifat, ya'ni ilm, tafakkur, tarbiya, axloq va ong bilan amalga oshiriladi. Ma'rifat insonni fikr yuritishga, haqiqatni anglashga, to'g'ri va adolatli qarorlar qabul qilishga yo'naltiradi. Shuning uchun ham jaholatga qarshi kurashish har doim ma'rifat targ'iboti bilan birga olib borilishi zarur.

Bugungi kunda jaholatning ko'rinishlari nafaqat an'anaviy shakllarda, balki zamonaviy texnologiyalar, axborot xurujlari, ijtimoiy tarmoqlar orqali ham tarqalmoqda. Bu holatga qarshi kurashishda ta'lim-tarbiya tizimi, OAV, diniy va ijtimoiy tashkilotlar, ota-onalar va keng jamoatchilikning hamkorligi muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, yosh avlodning ma'naviy immunitetini mustahkamlash, ularda tanqidiy fikrlash ko'nikmasini rivojlantirish, zamonaviy bilimlar bilan qurollantirish orqaligina biz jaholatga qarshi muvaffaqiyatli kurasha olamiz. Shuningdek, Islom dinining asl mohiyatida ham ma'rifat ustuvor o'rin tutishini unutmaslik lozim. Ilm olish, tafakkur qilish, adolatli bo'lish, haqiqatni izlash — bu dinga asoslangan asosiy qadriyatlar sirasiga kiradi. Shu bois, diniy-ma'rifiy tashkilotlar, ulamolar va imom-xatiblar tomonidan ham doimiy ravishda haqiqatni yoritish, noto'g'ri aqidalar va xurofotlarga qarshi ma'rifat asosida kurash olib borilishi kerak.

Xulosa qilib aytganda, jaholat — zulmat, ma’rifat — nurdir. Biz faqat ilmi, ma’rifatli, ongli jamiyatni barpo eta olganimizdagina milliy mustaqillikni mustahkamlashimiz, taraqqiyot sari dadil odimlashimiz va insoniyat sivilizatsiyasida munosib o’rin egallashimiz mumkin. Bu esa har birimizdan uzluksiz o’qish, o’z ustimizda ishlash, ilm va tafakkurga tayanib yashashni talab etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Karimov I. A. Yuksak ma’naviyat — yengilmas kuch. — T.: Ma’naviyat, 2008.
2. Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. Ma’rifat nuri — Toshkent: Sharq, 2012.
3. Behbudiy M. X. Tarbiyai atfol — T.: Fan, 1993.
4. G‘azzoliy A. H. Kimyoi saodat — T.: Movarounnahr, 2000.
5. Qodirov M. Jaholat va uning oqibatlari — “Ma’rifat” gazetasi, 2021-yil, №9.
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 7-yanvardagi PQ-81-son qarori — “Yoshlar ma’naviyatini yuksaltirish va ularning bo‘sh vaqtini mazmunli tashkil etish tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”.
7. Tohir Malik. Shaytanat (asardagi mafkura va jaholatga qarshi kurash g‘oyalari).
8. Xudoyberganov A. Ma’naviyat asoslari. — T.: “O‘zbekiston”, 2010.
9. Mahmudxo‘ja Behbudiy va jadidlar harakati haqidagi ilmiy maqolalar to‘plami. — T.: “Fan”, 2015.
10. UNESCO: Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives. — 2017.